

Varieret undervisning i udskolingen

Vidensgrundlag

Indhold

3 Introduktion: En fælles forståelse af variation

5 Hvorfor er varieret undervisning vigtig?

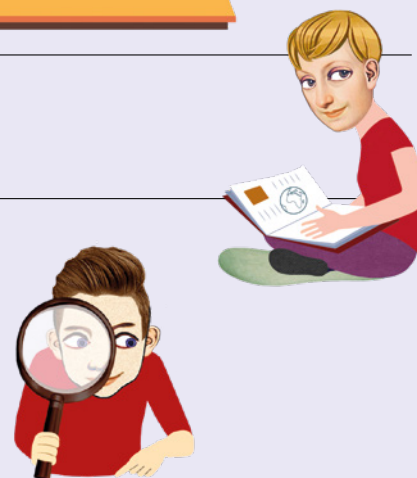
10 Hvad er variation i undervisningen?

13 Hvordan opstår varieret undervisning?

Rammer for undervisningen

Tilrettelæggelse af undervisningen

Interaktion i undervisningen

20 Sådan kan du blive klogere på variation i din egen undervisning

23 Litteratur

INTRODUKTION

En fælles forståelse af variation

Spørger man eleverne, er det tydeligt, at de sætter pris på en varieret skoledag. Ensformighed kan tage gejsten fra dem, og derfor er variation noget, de efterspørger. Variation er også et begreb, der går igen i den pædagogisk-didaktiske litteratur og i forskningslitteratur om, hvad der kendetegner god undervisning. Men hvorfor er varieret undervisning vigtigt, og hvordan kan vi forstå begrebet og ikke mindst arbejde med det i praksis? Det giver notatet her nogle bud på.

Udskolingen skal, i lighed med skolens øvrige trin, støtte op om alle elevers faglige udvikling, trivsel, dannelse og lyst til at lære. Det kan imidlertid være en udfordring at fastholde elevernes motivation op gennem deres skoleforløb – og særligt i løbet af udskolingen. I Danmarks Evalueringsinstituts (EVA) undersøgelse *Undervisningspraksis i udskolingen* fra 2020 beskrives, hvordan undervisningen i udskolingen primært er

· kendetegnet ved boglige og teoretiske aktiviteter, og at eleverne blandt andet savner variation.

· Skal lysten til at lære og glæden ved at gå i skole bevares og styrkes, må udskolingen møde alle elever med alsidige og passende udfordringer, og undervisningen må tage højde for, at elever profiterer af at arbejde på forskellige måder.

Det kan du læse om i notatet

Der findes ikke én måde at variere undervisningen, men derimod en vifte af tilgange, som tilsammen kan være med til at gøre undervisningen i udkolingen mere alsidig og motiverende.

Notatet er struktureret, så du først kan læse om, hvorfor varieret undervisning overhovedet er vigtigt: Hvad ved vi om betydningen af, at eleverne møder og deltager i en varieret undervisning?

Dernæst kan du læse om, hvad variation er: Hvordan kan vi forstå begrebet, og hvad vil det sige at variere undervisningen?

Herefter får du bud på, hvordan man kan tænke variation ind i sin praksis: Hvilke greb kan identificeres på det organisatoriske niveau, i tilrettelæggelsen af undervisningen og i interaktionen i undervisningen?

Til sidst får du redskaber til at undersøge variation i din egen praksis.

Sådan har vi gjort metodisk

Dette notat bygger på en gennemgang af forskning og pædagogisk-didaktisk litteratur, der omhandler varieret undervisning og organiseringen heraf. Formålet med notatet er at tilvejebringe et vidensgrundlag for arbejdet med variation og motivation i udkolingen.

Den litteratur, notatet bygger på, er fremsøgt dels ved hånd-søgninger hos relevante vidensproducenter i Danmark og Skandinavien i maj-juni 2021 og dels ved relevante referencer, som DLF og KL har peget på. Endelig har to forskere med stort overblik over litteraturen suppleret listen af litteratur ved at pege på yderligere kernelitteratur på området.

Den fremsøgte litteratur er læst med særligt blik for at udlede perspektiver på og pointer om det at arbejde med variation i undervisningen.

Endelig er vidensgrundlaget blevet kvalificeret gennem inddragelsen af et mindre antal udkolingslærere, der har givet sparring og input undervejs.

OM PROJEKTET

Styrket elevmotivation i udkolingen

Dette notat er første udgivelse i projektet *Styrket elevmotivation i udkolingen*, som EVA gennemfører i 2021-2023 på opdrag fra Danmarks Lærerforening (DLF) og Kommunernes Landsforening (KL).

Formålet med projektet er at udvikle undervisningen i udkolingen, så den bliver mere varieret og anvendelsesorienteret og herigennem styrke udkolingselevernes motivation, trivsel og udbytte af undervisningen.

Otte skoler rundt om i landet deltager i projektet. Lærere fra de deltagende skoler undersøger og afprøver, hvordan man kan tilrettelægge en skoledag, et undervisningsforløb eller en undervisningslektion med mere varierede undervisningsformer og med afsæt i viden om, hvad der skaber motivation hos eleverne i udkolingen. Projektet har ud over det tætte udviklingsarbejde med lærerne også fokus på at understøtte ledelsens rolle i udviklingen af den varierede undervisning.

Konkret sigter projektet mod at:

- **Identificere og afprøve varierede undervisningsformer:** Hvordan kan undervisningen tilrettelægges, så den i højere grad er varieret, herunder fx anvendelsesorienteret og undersøgende, og derigennem bidrager til at fremme elevernes motivation i undervisningen?
- **Identificere organisatoriske og ledelsesmæssige greb:** Hvilke organisatoriske og ledelsesmæssige greb bidrager til at understøtte den ønskede praksis og de ændringer i udkolingen, som projektet lægger op til?
- **Spredte erfaringer og viden:** Hvordan kan erfaringerne fra udviklingsprojektet spredes til udkolingen generelt i Danmark, så indsigterne fra de deltagende skoler inspirerer andre skoler og forvaltninger i landets kommuner i det videre arbejde med at udvikle undervisningen?

Notatet her skal bidrage til at skabe en fælles forståelse af projektets centrale begreber og dermed være det vidensgrundlag, som resten af forløbet – et aktionslæringsforløb med varieret undervisning i fokus – står på.

Hvorfor er varieret undervisning vigtig?

Variation i undervisningen må ikke blive et mål i sig selv. Det er derimod dét, som variation kan bidrage til, der bør være i fokus. Næmlig at elevernes motivation for læring kan styrkes, og at det tilgodeses, at elever profiterer af at arbejde med stoffet på forskellige måder.

Det kan være vanskeligt at fastholde elevernes motivation for undervisningen op gennem deres skoleforløb. I 2020 udgav EVA rapporten *Undervisningspraksis i udskolingen*, hvori både lærere og elever bemærker, at et ensidigt fokus i udskolingen på de boglige aktiviteter indebærer en risiko for, at eleverne bliver trætte af at gå i skole, og at nogle elever falder fra. I rapporten beskrives, hvordan boglige og faglige aktiviteter kommer i forgrunden, når de afsluttende prøver nærmer sig. Det sker på bekostning af de mere praksisorienterede, alsidige og kreative aktiviteter, som træder i baggrunden, når tiden op til de afsluttende prøver er knap. I rapporten rejses en

overordnet bekymring for, om udskolingens prøveorienterede og boglige fokus risikerer at spænde ben for elevernes udvikling og glæde ved at gå i skole. Undersøgelsen viser også, at skoleledelsen ikke er lige så involveret i undervisningen i udskolingen som i indskolingen og på mellemtrinnet. Med ledelsens fravær kan deres forventninger blive diffuse for lærerne, som kan få opfattelsen af, at ledelsen er mere optaget af prøveresultater end af varieret og alsidig undervisning. Det er blandt andet disse indsigter, der ligger til grund for projektet, som dette notat er en del af.

Tesen og den grundlæggende præmis, som DLF og KL formulerede i opdraget til EVA, er, at der er behov for at sætte fokus på variation i undervisningen i udskolingen, og at en mere alsidig tilgang, hvor forskellige undervisningsformer i højere grad bringes i spil, kan være med til at styrke elevernes motivation og dermed også øge deres læring og trivsel. Det fremgår af figuren nedenfor. Det fremgår også, at arbejdet med variation i undervisningen må understøttes organisatorisk og ledelsesmæssigt, for at den praksis, man gerne vil se i klasserummet, udvikles. Den ledelsesmæssige og organisatoriske understøttelse udgør det fundament, som udviklingen af den varierede undervisning står på.

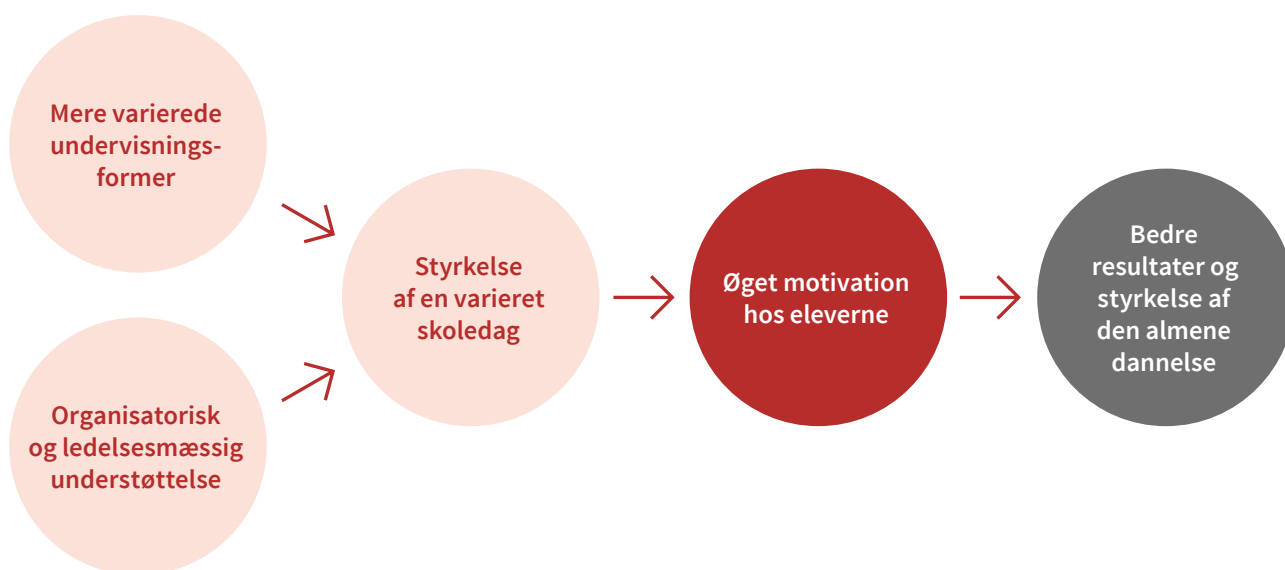
Vores forståelse af variation

Variert undervisning er kendetegnet ved, at lærere tilrettelægger undervisning, der giver eleverne mulighed for at engagere sig i det faglige stof på forskellige måder. En varieret og alsidig undervisning kan betragtes som resultatet af, at lærere vælger metoder, organisering og læremidler mv. med blik for den pågældende elevgruppes behov og med afsæt i den intention, der er med undervisningen. Variert undervisning handler dermed om at tilrettelægge undervisningen, så den tilpasses elevernes forudsætninger, det faglige stof og læringshensigten.

Variation i undervisningen opstår, når undervisningsformer tilpasses det faglige og pædagogiske formål, og når lærere veksler mellem forskellige typer af undervisningsformer og mellem forskellige måder at organisere læringsaktiviteterne på, fx en vekselvirkning mellem praktisk og teoretisk arbejde eller mellem fordybelse og mere hyppige skift. Foranderlighed i undervisningens rytme og tempo er altså også en måde at variere. Med andre ord kan forskellige hensyn give anledning til en mangfoldighed af fx aktiviteter, undervisningsformer og interaktionsformer.

FIGUR 1

Projektets tese om sammenhæng mellem variation og motivation

Note: Figuren illustrerer den grundlæggende præmis og tese for projektet *Styrket elevmotivation i udskolingen*, som DLF og KL formulerede i opdraget til EVA.

Vores forståelse af motivation

Motivation er ikke noget, elever enten har eller ikke har. Motivation eksisterer i relationen mellem eleverne og hele læringsmiljøet og er derfor foranderlig og kan udvikles. Center for Ungdomsforskning (CeFU) peger på, at motivation kan forstås som forskellige orienteringer, interesser og måder at lære på. CeFU har identificeret fem former for motivation, som kan bringes i spil i diskussionen af, hvordan undervisningen i udskolingen kan udvikles:

Vidensmotivation: handler om nysgerrighed og videbegær hos elever, som er optagede af at forstå deres omverden, og som motiveres af at opnå ny viden om fag eller emner, der interesserer dem. Eleverne bliver motiverede, når den nye viden kan kobles til en forståelse af dem selv eller til deres erfaringer og interesser. Som lærer kan man arbejde på at skabe et læringsmiljø, hvor det at være fagligt interesseret opleves positivt og gives værdi, og man kan være nysgerrig på elevernes faglige interesser, så undervisning kan kobles hertil.

Mestringsmotivation: handler om elevernes oplevelse af at kunne mestre en læringsituation og tro på egne evner til at kunne klare sig i forskellige sammenhænge. Unge, som har en forventning om, at de kan mestre en opgave, vil typisk være mere motiverede for at yde en indsats. Omvendt kan unge, der ikke tror på, at de kan magte opgaven, eller som frygter at fejle, have sværere ved at engagere sig. Lærere har derfor en vigtig opgave i at give alle elever tilpasse udfordringer og mulighed for succesoplevelser.

Relationsmotivation: handler om, at lyst til læring kan gå gennem relationerne i skolen. Når lærerne interesserer sig for eleverne, og når der er gensidig tillid mellem lærer og elever, kan det styrke motivationen for at give sig i kast med faglige udfordringer. Også relationerne mellem eleverne og oplevelsen af at høre til i klassen har betydning for lysten til at lære. Det er derfor vigtigt, at der er et positivt læringsmiljø og tillidsfulde relationer, og at læreren kobler det relationelle til det faglige.

Involveringsmotivation: handler om, at det kan motivere, når eleverne bliver involveret i de læreprocesser, som udspiller sig i skolen, og får en medskabende rolle. Derfor kan det være en idé at tilrettelægge dele af undervisningen, sådan at eleverne inddrages og involveres, og at der gives rum til mere åbne og legende læreprocesser.

Præstationsmotivation: handler om, at det at præstere kan motivere, og at nogle yder en ekstra indsats, når deres præstation bedømmes og belønnes. Her kobles motivation til at klare sig godt i elevhierarkiet. Lærere kan overveje at lade konkurrenceelementer indgå i undervisningen, men samtidig være bevidste om, at det for andre kan være demotiverende, hvis et stærkt fokus på karaktergivning er den eneste motivationsorientering, der bringes i spil.

Elevers motivation er altså forskelligartet og udspringer af konkrete situationer og relationer. Det betyder, at når lærere ønsker at styrke alle elevers motivation, er der brug for at imødekomme forskelligheder hos eleverne og tilbyde forskellige muligheder for deltagelse i undervisningen og forskellige måder at engagere sig i det faglige stof.

Kilder: Unges motivation i udskolingen. Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen af Mette Pless et al., CeFU (2015), og Fem former for motivation, i: Undervisning for alle, EVA (2016).

Elevernes oplevelse af variation i undervisningen i udkolingen

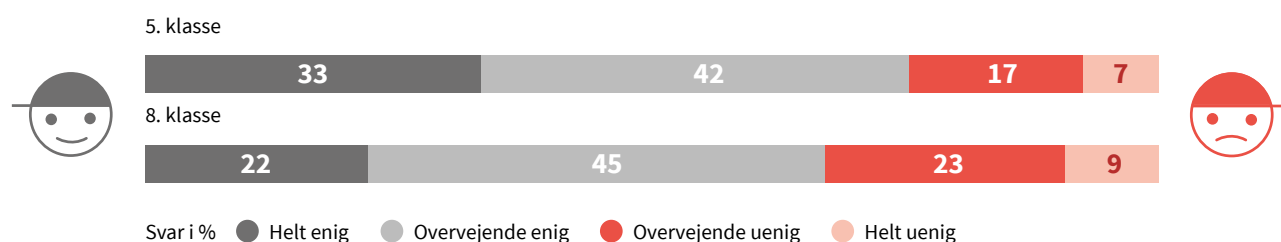
Eleverne sætter som tidligere nævnt pris på, når undervisningen varieres. Og boksen ovenfor viser også, at elever motiveres på forskellige måder og af forskellige ting, som lærere kan lade fylde i undervisningen. Men hvad svarer eleverne på spørgsmål om, hvorvidt deres lærere gør faget spændende og sørger for variation i undervisningen?

Undervisningen er, ifølge eleverne, mindre varieret og spændende i udkolingen. Data fra EVA's spørgeskemaundersøgelse fra 2020 blandt elever i 5. og 8. klasse viser, at andelen af

elever, der er enige i udsagnene "Min dansk-/matematiklærer gør faget spændende" og "Min dansk-/matematiklærer sørger for, at undervisningen er varieret/forskellig fra gang til gang", er lavere i 8. end i 5. klasse. Mens 75 % af eleverne i 5. klasse erklærer sig helt eller overvejende enige i, at læreren gør faget spændende, gælder det 67 % af eleverne i 8. klasse. Tilsvarende er der forskel på elevernes oplevelse af variation. Mens 84 % af eleverne i 5. klasse erklærer sig helt eller overvejende enige i, at læreren sørger for, at undervisningen er varieret/forskellig fra gang til gang, er andelen 72 % af eleverne i 8. klasse. Det viser tabellerne nedenfor.

FIGUR 2

Min dansk/matematiklærer gør faget spændende

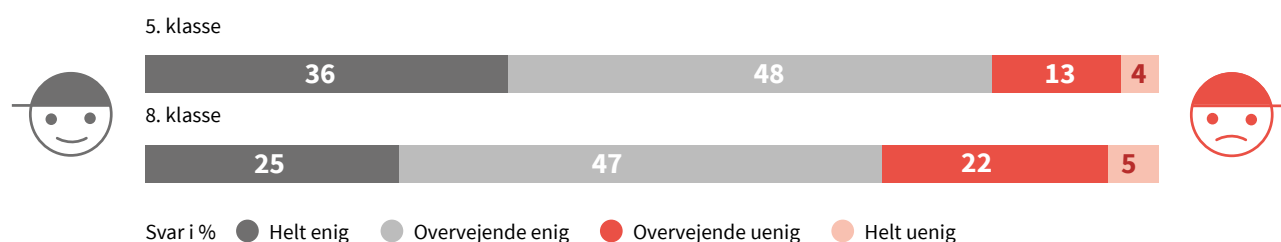

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse. 2020.

Note: En chi-i-anden-test viser, at der er signifikant forskel på fordelingen i de 2 grupper (p-værdi = 0)

FIGUR 3

Min dansk/matematiklærer sørger for, at undervisningen er varieret /forskellig fra gang til gang

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse. 2020.

Note: En chi-i-anden-test viser, at der er signifikant forskel på fordelingen i de to grupper (p-værdi = 0).

Refleksionsspørgsmål om elevernes oplevelse af variation

Her finder I spørgsmål, der lægger op til, at I som team stiller skarpt på elevernes oplevelse af en spændende og varieret undervisning med udgangspunkt i tabellerne ovenfor. Spørgsmålene giver jer mulighed for at reflektere over jeres praksis og sammen lade jer inspirere til at udvikle den.

- Kan vi genkende den forskel, som elevernes svar illustrerer, at der er mellem mellemtrin og udskoling?
- Hvad mener vi, at denne forskel skyldes?
- Hvordan kan vi tilrettelægge undervisningen, så udskolings eleverne ikke oplever, at den er mindre alsidig og varieret?
- Hvilke gode erfaringer har vi med at variere undervisningen, så eleverne oplever undervisningen som spændende og varieret?

POINTER FRA LITTERATUREN

Hvad ved vi om betydningen af variation?

Når undervisning er varieret, tilgodeser den bedre elevernes behov og er derfor med til at fremme læringen

Det er veldokumenteret inden for den pædagogiske og psykologiske forskning, at en varieret tilgang til undervisning fremmer læring. Sådan skriver Rambøll og AU i deres litteraturstudie (2014). Hos Meyer beskrives variation, eller metodemangfoldighed, som han kalder det, også som noget positivt, der dels er påkrævet for at matche de forskellige slags opgaver, eleverne stilles, og dels tilgodeser den heterogenitet, der er i elevernes læreforudsætninger og interesser (Meyer, 2005). Meyer bemærker, at metodemangfoldighed kun opnår en beskedent placering på listen over faktorer for undervisningskvalitet, men konkluderer, at det er "blandingen, der gør det" (ibid.). Også UVM giver udtryk for dette perspektiv og skriver, at en varieret skoledag giver mulighed for at deltage og lære på forskellige måder. Det skaber deltagelsesmuligheder og læringsudbytte for alle elever (UVM, 2019).

Afveksling kan vække nysgerrighed og styrke elevernes opmærksomhed

Ifølge den læste litteratur er variation et vigtigt element i den gode undervisning. Det skyldes blandt andet en oplevelse blandt lærere af, at variation kan være med til at modvirke, at eleverne mister koncentrationen, keder sig i undervisningen og finder skoledagen for lang og ensformig (EVA, 2014). Også eleverne sætter pris på, at skoledagen er varieret, og at undervisningen veksler mellem forskellige arbejdsformer. Behovet for, at der skal ske noget forskelligt, fylder en del hos eleverne, og de italesætter undervisning, hvor de laver det samme, som demotiverende og svær at engagere sig i (EVA, 2018b; Nielsen, 2013). Denne vurdering genfindes i større dele af den litteratur, der ligger til grund for notatet. Fx skriver Helmke, at den kinæstetiske læring, hvor man anvender kropslige aktiviteter, er med til at give en afveksling i undervisningen, som kan vække nysgerrighed, spænding eller interesse og dermed styrke opmærksomheden (Helmke, 2013).

Hvad er variation i undervisningen?

Variation i undervisningen opstår, når der fx veksles mellem forskellige aktiviteter, undervisningsformer eller interaktionsformer i undervisningen. Men variation handler ikke nødvendigvis om hyppige skift. Den gode varierede undervisning er også præget af tydelig struktur og forudsigelighed.

Variert undervisning er kendetegnet ved afveksling i undervisningens metoder, så eleverne får mulighed for at engagere sig i det faglige stof på forskellige måder (EVA, 2020c). Variert undervisning handler om at tilrettelægge undervisningen, så den hele tiden tilpasses elevernes forudsætninger, det faglige stof og læringshensigten. Variationen opstår, når forskellige hensyn giver anledning til en mangfoldighed af fx aktiviteter, undervisningsformer og interaktionsformer.

I *Folkeskoleidealet*, der er vedtaget af DLF i 2019, fremhæves mangfoldighed som et vigtigt element i god undervisning, idet eleverne ifølge idealet skal møde "en undervisning og samværform, der er mangfoldig, og som gennem forskellige arbejdsformer skaber rum for fordybelse, eksperimenter, samtale, undren, refleksion og erkendelse".

Litteraturen om variet undervisning er et broget felt. Det skyldes især tre forhold. For det første er der en stor mangfoldighed af undervisningsformer, hvor nye metoder hele tiden udvikles, hvilket gør det vanskeligt at tegne et billede af det samlede landskab. For det andet findes der ikke entydige betegnelser for, hvordan undervisning varieres. For det tredje er det ikke alene forskellige undervisningsmetoder, der bidrager til variationen, men også forhold omkring rammerne for undervisningen og interaktionen i undervisningen (Fibæk Laursen, 2017; UVM, 2019; Meyer, Pfiffner & Walter, 2008; Meyer, 2005).

Figuren på næste side er vores bud på, hvordan disse forhold i og omkring undervisningen kan illustreres på tre forskellige niveauer:

- **Rammer for undervisningen**
- **Tilrettelæggelse af undervisningen**
- **Interaktion i undervisningen.**

Som figuren illustrer, er de tre niveauer overlappende og foregår inden for kontekst af hinanden. De tre niveauer beskriver forhold af forskellig karakter og varighed. Figuren er bl.a. inspireret af Meyers treplansmodel (2005), der også genfindes i Helmkes kategorisering af undervisningsmetoder (2013), og endelig trækker figuren på indsigter fra EVA's udgivelse om elementer i god undervisning (2020c).

Rammerne for undervisning er de bærende og understøttende betingelser, som præger de muligheder, som lærerne har for at tilrettelægge undervisning, og som kan være med til at muliggøre variation i undervisningen. Der er tale om forhold, som ofte forløber uændret over længere tid. Det kan bl.a. handle om skemaets opbygning (er der mulighed for fx fagdage eller temadage, og giver skemaet plads til fx parallellagte timer og tolærerordninger?). Det kan også handle om mulighederne for eksternt samarbejde og gennemførelse af undervisning uden for skolen. Og endelig kan det handle om teamets samarbejde og ledelsens involvering, samt om skolens strukturer for forberedelse og vikardækning. Disse rammer udgør et fundament, og derfor er ledelsens understøttende arbejde med til at sikre mulighederne for at skabe undervisning, der er variet og motiverende.

Tilrettelæggelse af undervisningen er det mest centrale niveau for variation i undervisningen. Det er her, at lærerne veksler mellem forskellige undervisningsformer, fagligt indhold, læremidler og steder, hvor undervisningen kan gennemføres. Tilrettelæggelse af undervisningen handler både om, hvordan lærerne tilrettelægger undervisningen i forløb, der fx strækker sig over nogle uger, og i den enkelte lektion.

Interaktionen i undervisningen handler om samværet og dialogen mellem lærer og elever. Det handler om, hvordan lærerne engagerer eleverne i undervisningen og skaber deltagelsesmuligheder for dem, så de kan involvere sig. Herunder hvordan lærerne fx instruerer, stiller spørgsmål, giver feedback og giver eleverne mulighed for at være aktive og undersøgende ved at gribe deres idéer. Interaktionen giver mulighed for en mere subtil variation (EVA, 2020c; Meyer, 2005). Det kan fx være, at lærerne veksler mellem at demonstrere en arbejdsmetode, stille spørgsmål til eleverne og indgå i dialog, der er tilpasset deres forskellige forudsætninger, understøtte elevernes undren og hjælpe dem til at formulere deres egne undersøgelses-spørgsmål, facilitere elevernes arbejde i grupper m.m.

Vi har samlet de tre niveauer i én model for at skitsere det komplekse felt, der tilsammen danner grundlag for variation i undervisningen.

Det er vigtigt at bemærke, at modellen ikke giver svar på, hvordan eller hvor meget det er hensigtsmæssigt at variere undervisningen. Det vil altid være op til en professionel vurdering, hvornår og hvordan der skabes en afveksling, som bedst muligt understøtter elevernes faglige udvikling og hensigten med undervisningen.

POINTER FRA LITTERATUREN

Hvordan kan vi forstå variation?

Variation er resultatet af, at undervisningsformerne tilpasses det faglige og pædagogiske formål

De forskellige typer af indhold og mål, der er i undervisningen, kræver forskellige undervisningsformer (Fibæk, 2017). Det er en pointe i litteraturen, at måden, man vælger at undervise, må stemme overens med undervisningens mål- og indholdsbeslutninger (Meyer, 2005). Med andre ord må variationen tage afsæt i den hensigt, læreren har med undervisningen, og ikke blot finde sted "for variationens egen skyld". Helmke og Christiansen skriver ligefrem, at variation ikke har nogen værdi i sig selv, men at variation

skal bidrage til at forbedre læringsklimaet, øge den enkeltes og hele klassens udbytte af undervisningen og styrke lærerens tilfredshed med arbejdet (Helmke og Christiansen, 2008). Nordahl argumenterer videre for, at variation ikke bør løsrives fra andre forhold ved undervisningen og fra forskellige kvaliteter i læringsmiljøet (2010). Fx bør variationen ikke ske på bekostning af struktur i undervisningen. Det er derimod vigtigt, at læreren fortsat sørger for, at der er en klar struktur i undervisningen, skriver Nordahl (2010). For hvis ikke læreren evner at holde struktur, vil variationen i sig selv ikke fremme læringsudbyttet eller virke motiverende.

Hvordan opstår varieret undervisning?

Variation opstår, når lærerne med deres didaktiske viden og erfaring organiserer undervisningen, så den passer til det faglige indhold og elevgruppen, og derfor tilrettelægger en undervisning, der kombinerer forskellige undervisningsformer.

Variation kræver ikke et nyt indhold i undervisningen – det handler i stedet om, at lærerne løbende skifter mellem forskellige typer af undervisningsformer og veksler mellem forskellige måder at organisere læringsaktiviteterne på med udgangspunkt i indhold og elevgruppe (UVM, 2019). Men det er ikke kun lærerne, der har et arbejde i forbindelse med at sikre en varieret og motiverende undervisning. Også skoleledelserne spiller en væsentlig rolle ved at understøtte lærernes arbejde gennem de rette organisatoriske rammer.

Kapitlet her ser nærmere på, hvordan variation kan skabes og understøttes inden for de tre niveauer:

- Rammer for undervisningen
- Tilrettelæggelse af undervisningen
- Interaktion i undervisningen.

Rammer for undervisningen

Som illustreret i figuren på side 12 har rammerne betydning for variationen i undervisningen. Undervisningen finder sted inden for rammer, der præger lærernes arbejde med at tilrettelægge og gennemføre undervisning. Derfor kan skoler arbejde med at skabe organisatoriske rammer, der understøtter lærernes samarbejde om udviklingen af forskellige undervisningsformer. Rammerne kan også handle om at muliggøre fx holddeling, fordybelsesdage eller tværfaglige projekter, hvis det er det, der er hensigtsmæssigt i forhold til elevernes faglige udvikling og meningsfuldt i forhold til hensigten med undervisningen. Det skaber nemlig flere forskellige deltagesmuligheder for eleverne, når organiseringen kan tilpasses det faglige indhold, eleverne skal arbejde med og den pågældende elevgruppe (EVA, 2014).

Skemaets udformning

EVA's undersøgelse *Undervisningspraksis i udskolingen* peger på, at skoledagens traditionelle fagdelte udformning kan besværliggøre lærernes arbejde med variation i udskolingen. Skoledagen er indrettet, logistisk og skematisk, på måder, der gør det vanskeligt for lærerne at tænke fx praktiske, kreative og sociale elementer ind i undervisningen, fx fordi det kan være svært at konstruere noget i et klasselokale, der ikke er indrettet til, at man roder eller er midt i en proces, når lektionen afsluttes (EVA, 2020a).

Litteraturen præsenterer samtidig mulige måder at tilgå denne problematik. En række publikationer om varieret undervisning peger på, hvordan skoler fx kan arbejde med skemaer, hvor lektionernes længde varierer, eller der indgår hele fordybelsesdage (UVM, 2019; EVA, 2017a; BKF, SLF & KL, 2016). Et sådan skema kan lette lærernes arbejde, når det kommer til at tilrettelægge og gennemføre en undervisning med afvekslende metodevalg. Det kan fx være undervisning, der foregår uden for skolen, i et samarbejde med eksterne eller som projektforbånd.

Eksempel: Fordybelsesdag

En fordybelsesdag er en organisering, der bryder med det klassiske fagdelte skema og skaber rammer for, at eleverne kan arbejde med et tema over en hel skoledag fx udendørs.

Eleverne i 7. klasse arbejder med et forløb om turisme i tyskundervisningen. I løbet af forløbet indgår der en fordybelsesdag. Her har lærerne planlagt, at eleverne skal cykle rundt i lokalområdet og lave interviews med turister og personer, der arbejder med turisme. Formålet med dagen er at gøre eleverne opmærksomme på, hvor vigtig tysk er, når man arbejder med turisme, og at eleverne får mulighed for at prøve deres tyskferdigheder af i praksis. Op til fordybelsesdagen arbejder eleverne i grupper, og som forberedelse til dagen har de sat sig ind i forskellige områder inden for turismen i lokalmiljøet, de har identificeret

personer, de vil interviewe, lavet interviewaftaler og udarbejdet interviewguides. I løbet af dagen optager eleverne interviewene med deres telefoner og tager billeder af de steder, de kommer. Efter fordybelsesdagen skal eleverne arbejde videre med emnet ud fra den nye viden, de har tilegnet sig gennem deres interviews (VIVE, 2018).

Et skema, der veksler mellem forskellige længder på lektioner og fordybelsesdage, letter ikke kun lærernes arbejde med en varieret undervisning, det betyder også, at eleverne møder en skoleuge, hvor der helt automatisk varieres på den tidsmæssige og skematiske ramme for undervisningen.

For at skabe et skema, der sikrer de rette rammer for undervisningen, peges der i litteraturen på, at skoler kan overveje, om lærerteams skal have større ansvar for skemalægningen, eller hvis skemalægningen fortsat ligger hos ledelsen, hvordan ledelsen kan tage hensyn til lærernes behov og ønsker (EVA, 2017a).

Lærernes samarbejde

En varieret undervisning, der tilbyder eleverne at lære og at deltage på forskellige måder, forudsætter særlige organisatoriske rammer. Det handler blandt andet om rammer, der tillader, at lærerne kan samarbejde om og koordinere forskellige variationsformer (UVM, 2019). Når lærerne samarbejder og har fælles forberedelse, har de mulighed for – på en anden måde, end hvis de arbejder selvstændigt – at arbejde med organisering af undervisningen, og det skaber nye didaktiske muligheder. For det første kan lærerne finde inspiration hos hinanden til nye måder at udforme undervisningen på. For det andet kan lærerne gennem samarbejdet arbejde for, at der er variation i undervisningsformerne på tværs af fagene i løbet af en skoledag (UVM, 2019). Og for det tredje kan lærerne samarbejde om at udvikle nye undervisningsforløb på tværs af fx klasser eller årgange.

UVM's publikation *En mere varieret skoledag* peger på, at faste rammer og systematik i forhold til muligheden for at samarbejde er afgørende for, at lærerne udvikler og gennemfører nye tiltag som fx cykeltur og interviews i tyskundervisningen, som beskrevet i eksemplet, i en ellers travl hverdag. Det nye og anderledes, der afviger fra det, man kender, kan nemlig nemt blive udskudt og nedprioriteret, hvis der ikke er faste rammer og aftaler, der understøtter det (UVM, 2019).

Ledelsens understøttelse af lærernes arbejde

Ledelserne spiller en rolle med hensyn til at involvere sig i og prioritere lærernes arbejde med varieret undervisning. VIVE's analyse af folkeskolereformen peger blandt andet på, at skoleledelserne har spillet en afgørende rolle for implementeringen af en mere varieret skoledag i forbindelse med reformen. Der er fx sammenhæng mellem skoleledelsernes involvering i arbejdet med at inddrage bevægelse i skoledagen og lærernes inddragelse af bevægelse i undervisningen. Ligeledes har skoleledelsernes prioriteringer af åben skole en positiv

betydning for, hvorvidt lærerne gennemfører åben skoleaktiviteter (VIVE, 2020).

I EVA's vidensnotat om pædagogisk ledelse peges der på, at ledelsen må inspirere, sætte retning og formulere klare mål, der retter sig direkte mod elevernes læringsudbytte. Det kan blandt andet handle om præcise forventninger til brugen af anvendelsesorienteret undervisning i matematik i 8. klasse eller graden af elevinddragelse i undervisningen i udskolingen (EVA, 2017b).

En anden måde, ledelserne kan understøtte lærernes arbejde med en varieret undervisning, er ved løbende at være i dialog med lærerne om udviklingen af undervisningen (VIVE, 2020; EVA, 2017b). Vidensnotatet om pædagogisk ledelse understreger, at det er afgørende, at ledelsen interesserer sig for og bidrager til at kvalificere den måde, hvorpå lærerne arbejder med at forbedre undervisningen og elevernes læringsmuligheder. Ledelsen må prioritere tid til at gå i dialog med lærere og lærerteams om deres konkrete arbejde med at planlægge, gennemføre og evaluere undervisningen og fx drøfte spørgsmål som: Hvad gør lærerne helt konkret for at sikre en varieret og motiverende undervisning? Hvad kan med fordel fortsætte, og hvad bør ændres – og med hvilken faglig begrundelse? (EVA, 2017b).

Ligeledes ligger der et centralt ledelsesmæssigt ansvar i forhold til at skabe organisatoriske rammer, der understøtter lærernes arbejde med varieret undervisning. Det handler, jf. ovenstående afsnit, konkret om, at ledelsen understøtter lærernes muligheder for at mødes og samarbejde om undervisningen, ligesom det er vigtigt, at skoleledelserne er opmærksomme på potentialerne ved et fleksibelt skema (EVA, 2017a; UVM, 2019). Herudover kan ledelserne understøtte lærernes arbejde gennem økonomi til fx vikardækning eller ekskursioner (VIVE, 2020).

Tilrettelæggelse af undervisningen

Lærernes tilrettelæggelse af undervisningen er omdrejningspunktet for den varierede undervisning. Det er i tilrettelæggelsen af undervisningen, at lærerne vælger konkrete forløb, der kan give mulighed for afveksling inden for undervisningsformer, fagligt indhold, anvendelse af læremidler og undervisningssteder. Det forudsætter, at lærerne har en solid faglig viden, en sikker overbevisning om at kunne styre undervisningen hensigtsmæssigt, gode relationer til eleverne og støtte fra kolleger og ledelse (Meyer et al., 2008).

I det følgende ser vi nærmere på, hvad litteraturen fortæller om, hvordan man kan arbejde med at sikre en varieret undervisning. Vi har især fokus på variation i undervisningens form, idet undervisningens faglige indhold i vid udstrækning er bestemt af lovkrav om fag og mål og, som litteraturen peger på, allerede rummer en væsentlig variation. Vi berører kun indirekte anvendelse af læremidler og undervisningssteder i det omfang, det relaterer sig til undervisningsformen.

Undervisningsformer

Undervisningsformer er et bredt begreb, som kan kategoriseres på forskellige måder. I dette notat bruger vi følgende begreber:

- Arbejdsformer
- Læringsformer

Arbejdsformer

Arbejdsformer betegner den sociale organisering af eleverne og af undervisningen som enten tavleundervisning, gruppeopdelt undervisning, undervisning i makkerpar eller individuel undervisning (jf. Helmke, 2013). I litteraturen fremhæves det, at undervisningen ofte er præget af klassebaseret under-

To forskellige tilgange til variation

Litteratur, der retter fokus mod variation i undervisningen, er især præget af to forskellige forståelser af, hvordan undervisningsformer varierer.

Den ene tilgang handler om at skabe et overblik over og kategorisering af mangfoldigheden i undervisningsmetoder. Denne tilgang bidrager fx med kategoriseringer af, hvordan eleverne kan arbejde alene eller sammen, hvordan læreren kan agere i sin undervisning, og hvordan et forløb kan sammensættes af forskellige elementer og aktiviteter (Meyer, 2005).

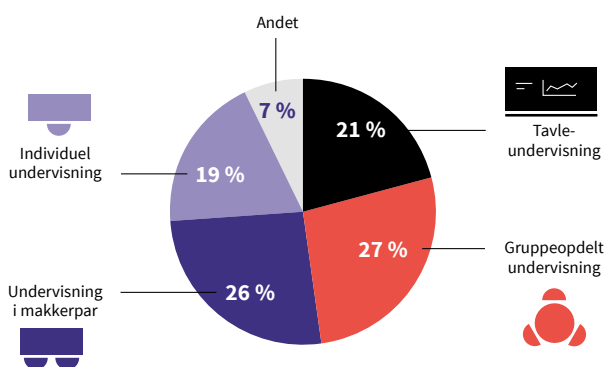
Den anden tilgang tager afsæt i en forståelse af, hvad der kendetegner undervisningen i dag, og hvad der er brug for for at opnå en varieret skoledag. Fra dette

udgangspunkt observeres det, at skolen i dag ofte er kendetegnet ved ensformig undervisning, der i vid udstrækning er lærerstyret klasseundervisning og bogligt orienteret (EVA, 2020a; Meyer et al., 2008). Set i det lys handler variation om at bringe fx mere bevægelse, anvendelsesorienterede læringsaktiviteter eller elevsamarbejde ind i skolen. I en dansk kontekst er denne del af litteraturen præget af folkeskolereformens elementer med understøttende undervisning, åben skole og motion og bevægelse i skoledagen (fx KL, SLF og BKF, 2016).

Vi vil i det følgende bestræbe os på at kombinere de to tilgange. Det gør vi ved at give et bud på, hvordan undervisningsformer kan kategoriseres, og hvor der især er brug for at variere i en dansk kontekst.

visning, mens eleverne kun har mindre tid til at arbejde sammen i grupper om fx projektarbejde (Meyer, 2005). I en dansk kontekst tegner sig dog det billede, at undervisningen i en typisk dansk- eller matematiktime varierer ret ligeligt mellem de fire arbejdsformer.

FIGUR 4
Organisering af undervisningen i udskolingen

Kilde: Følgforskningens spørgeskema til lærere, børnehaveklasseledere og andet pædagogisk personale. Besvarelser fra lærere i 2018.

Note: Spørgsmålet fra skemaet lyder: ”Angiv, hvor stor en procentdel af undervisningstiden i en typisk [dansk-/matematik]time i denne klasse, du organiserer undervisningen som”. N = 857.

Note: Figuren viser gennemsnittet af udskolingslærernes besvarelser og dækker derfor over individuelle forskelle.

Figuren viser, hvor stor en procentdel af undervisningstiden lærerne organiserer som tavleundervisning, gruppeopdelt undervisning, undervisning i makkerpar og individuel undervisning. Lærernes besvarelser viser, at de anvender de forskellige undervisningsformer næsten lige meget.

Variationen mellem forskellige arbejdsformer kan være med til at engagere eleverne mere aktivt i undervisningen, fordi det bliver muligt at deltage på forskellige måder.

Når eleverne fx arbejder sammen, får de mulighed for at afprøve deres ideer og argumenter sammen med andre elever og kan øve sig i at forklare for eller lytte til andre (EVA, 2020b).

Læringsformer

Med begrebet læringsform betegner vi det felt af udformninger, som læringsaktiviteter kan have. Det er et broget felt, som rummer alt fra læsning, opgaveløsning, projektorganiseret undervisning, undersøgende undervisning, anvendelsesorienteret arbejde og elevfremlæggelser til besøg på kulturinstitutioner og meget mere. Det er også et felt, som er i konstant forandring, og som vi derfor ikke vil forsøge at give en udtømmende beskrivelse af. Vi vil derimod kaste lys på de læringsformer, der især fremhæves i litteraturen, fordi de betragtes som aktiviteter, der kan skabe tiltrængt variation i forhold til den eksisterende undervisning. Det drejer sig især om:

1. Krop og bevægelse
2. Anvendelsesorienterede aktiviteter
3. Kobling til omverden
4. Elevinddragelse.

Variation over tid

Variation i undervisning kan strække sig over forskellige perioder og handler ikke nødvendigvis om hyppige skift. I litteraturen påpeges, at variation kommer til udtryk i forhold til:

- **Årsplanen.** Lærerne kan fx lave et overblik over årsplanen og de undervisningsformer, der bringes i spil, for at sikre sig, at der varieres på tværs af forløbene i løbet af årets gang (jf. Nielsen, 2013).
- **Undervisningsforløbet.** Et forløb kan sammensættes, så der over perioden samlet set veksles mellem forskellige undervisningsformer, hvor nogle fx er præget af lærerens instruktion ved tavlen, og andre af elevernes arbejde enten individuelt, i makkerpar eller i grupper. Dermed opnås, hvad Meyer kalder en varieret ”metodisk grundrytme” (Meyer, 2005).
- **Skoledagen.** Fra elevernes perspektiv kan dagen være varieret, når der veksles mellem forskellig fag, hvor der

undervises på forskellige måder. Danskundervisningen kan fx være organiseret som projektarbejde om sociale medier, mens der er indtænkt bevægelselementer i samfundsfagsundervisningen, og matematikundervisningen består af individuelt arbejde, hvor eleverne arbejder med parabler. Her kan samarbejdet i teamet omkring klassen spille en rolle, så der skabes variation på tværs af fag (jf. UVM, 2019).

- **Lektionen.** I den enkelte lektion kan der veksles mellem forskellige læringsaktiviteter, så man fastholder elevernes interesse, og så de løbende får mulighed for at deltage i undervisningen på forskellige måder. Det kan fx være, at lærerne veksler mellem brug af forskellige medier, individuel læsning, kollektive fremlæggelser eller praktiske øvelser. Lærerne kan også løbende agere på forskellige måder i relation til eleverne og fx veksle mellem at instruere, være i dialog med eleverne og give feedback.

Det er væsentligt, at der arbejdes med at variere undervisningen på alle niveauerne.

1. Krop og bevægelse

I lyset af, at meget undervisning foregår stillesiddende i et klasselokale, er der i litteraturen en særlig opmærksomhed på at bringe kroppen i spil, når undervisningen skal varieres. Det kan handle om, at eleverne får mulighed for at bevæge sig i undervisningen som en integreret og meningsfuld del af det faglige arbejde eller i pauserne mellem undervisningen. Når bevægelse er en del af undervisningen, kan det fx betyde, at eleverne er på ordjagt eller stjerneløb og dermed aktivt må bevæge sig omkring for at løse en opgave (UVM, 2019). Det kan også handle om at bringe kroppens sanser i spil ved fx at arbejde visuelt eller grafisk med det faglige stof, eller ved at eleverne fremstiller en fysisk model i forbindelse med undervisningen (Helmke, 2013). Én måde at gøre grammatikundervisningen visuel var, da eleverne fra Rinkenæs Skole skulle tage billeder af, hvordan en liste af forholdsord kunne kropsliggøres ved fx at stå oven på eller ved siden af en genstand (UVM, 2019).

Eksempel på bevægelse i undervisningen: Hvem er jeg?

Bevægelse kan inddrages i undervisningen gennem forskellige aktiviteter. Eksemplet her beskriver en fysisk aktivitet, hvor eleverne gennem bevægelse får mulighed for at træne et fagligt indhold.

I en 8. klasse har eleverne arbejdet med dansk politik i samfundsfag. I løbet af en af de sidste lektioner i forløbet har læreren inkorporeret et bevægelselement for at tilføje et legende og fysisk element til undervisningen. Eleverne går rundt mellem hinanden med et billede af en dansk politiker hæftet på ryggen. Eleverne har selv identificeret og klippet billederne af politikerne ud fra aviser og ugeblade, men de ved ikke, hvilken politiker de selv har fået på ryggen. Eleverne skal nu finde ud af, hvilken politiker de har på ryggen, ved at stille spørgsmål til de andre elever, der kun må svare 'ja' eller 'nej'. Aktiviteten tilføjer variation i form af bevægelse til undervisningen, samtidig med at eleverne får mulighed for at repetere en del af det faglige indhold fra forløbet (UVM, 2017).

2. Anvendelsesorienterede aktiviteter

Den anden type af læringsformer, der fremhæves i litteraturen, er de anvendelsesorienterede aktiviteter. Det defineres i litteraturen som en undervisningsform, der forbinder fagene med elevernes interesser, erfaringer og spørgsmål til deres omverden (VIA, 2020). VIA peger på seks kendetegn ved anvendelsesorienteret og praksisnær undervisning, der styrker fagenes forbindelse til elevernes omverden. Anvendelsesorienteret undervisning er kendetegnet ved, at den inddrager:

- Elevernes hverdagsliv
- Aktuelle samfundsmæssige problemstillinger
- Generelle erkendelser om verdens indretning og sammenhænge.

Derudover er der tale om en undervisningsform der:

- Åbner for eksperimenterende og æstetiske erfaringer med faget
- Oversætter og forbinder løsrevne faglige mål til virkelighedsnære sammenhænge
- Giver eleverne mulighed for at deltage med hver deres forskellighed (VIA, 2020).

Der er desuden fokus på hands-on læring hos eleverne, og at eleverne får mulighed for at tage aktiv del i undervisningen ved at prøve sig frem, fx igennem eksperimenter. Hensigten er at bygge bro mellem det konkrete og det abstrakte. Dette ud fra en antagelse om, at når praktiske øvelser kobles til teoretisk forståelse, skabes der bedre forudsætninger for elevernes læring og deres motivation for skolearbejde (Rambøll & AU, 2014).

Eksempel på anvendelsesorienterede aktiviteter: Sociale medier i min hverdag

Anvendelsesorienteret undervisning kan være mange ting. Det kan være konkrete fysiske aktiviteter, hvor eleverne fx lærer om vinkler, når de udfører byggerier eller modeller i håndværk og design, og det kan være mindre fysiske aktiviteter, som i eksemplet nedenfor, hvor konkrete elementer fra elevernes hverdagsliv inddrages i undervisningen.

I danskundervisningen arbejder en 7. klasse med brugen af sociale medier. Gennem interview med hinanden undersøger eleverne, hvad de lægger vægt på, når de lægger billeder på de sociale medier, og hvad de kigger efter hos andre på de sociale medier. Eleverne undersøger forskellige profiler på Instagram og udvælger en profil, hvor de laver en personkarakteristik af den person, som gemmer sig bag profilen. På baggrund af klassens forskellige personkarakteristikker undersøges og diskuteres det, at der er mange forskellige måder, man kan beskrive en person på (fx påklædning, sprog, venner, baggrund, iscenesættelse og multimodal kommunikation), samt at den måde, man fremstiller sig selv på, har betydning for den måde, som andre ser en på. Elevernes arbejde med de sociale medier indgår i et længere forløb i danskundervisningen, hvor klassen arbejder med selvscenesættelse, perfektionskultur og kønsstereotyper (VPT, 2020).

3. Kobling til omverden

Den tredje type aktivitet, der fremhæves, handler om at skabe en kobling mellem skolen og dens omverden. Det kan fx betyde, at eleverne undersøger et praktisk emne som ramme for deres faglige læring (VIVE, 2020). Siden folkeskolereformen har åben skole spillet en væsentlig rolle, når der skal skabes kobling til omverdenen. Her får eleverne mulighed for at lære i andre rammer og blive undervist af eksterne eksperter og måske på tværs af forskellig fag i skemaet.

Eksempel på et åben skole-forløb: Mikroplast i fjorden

Samarbejdet med eksterne åbner for et væld af muligheder i undervisningen. Kulturinstitutioner, naturcentre, ungdomsuddannelser og erhvervslivet er blot få af mange mulige samarbejdspartnere til skolerne. I eksemplet nedenfor er undervisningsforløbet blevet til i et samarbejde mellem en udskolingslærer og et naturcenter.

På en skole nær Roskilde arbejder udskolingseleverne med mikroplast i Roskilde Fjord. Undervisningsforløbet er blevet til i et samarbejde med det lokale naturcenter og forbinder fagene geografi, biologi og fysik/kemi. Forløbet er bygget op over spørgsmålene: Hvor kommer mikroplastik fra? Og hvor ender det? I løbet af forløbet besøger eleverne forskellige steder i lokalmiljøet, som hjælper med at belyse spørgsmålene. Eleverne spiller fx fodbold på en kunststofbane og ser det granulat, der ligger på banen, og taler om, hvor det bliver af. På stranden ser de det plastikaffald, som bliver nedbrudt til mindre dele, og senere i forløbet dissekterer de fisk fra fjorden og kan under et mikroskop se de små plastikdele med egne øjne. I forløbet lærer de om nedbrydning af plastik og om de havstrømme, der transporterer mikroplastik (EVA, 2018a).

4. Elevinddragelse

Endelig lægges der i litteraturen vægt på at inddrage og aktivere eleverne i undervisningen som modsvar til en ofte lærerstyret skoledag. Det bygger bl.a. på en teori om, at elever, som har medindflydelse på undervisningen, er mere motiverede og lærer mere (Meyer et al., 2008). Det er dog ikke et helt enkelt greb at arbejde med, for eleverne skal erkende deres råderum og påtage sig selvbestemmelsen – det indebærer, at de er bevidste om læringsmuligheder og om egne læringsstrategier (ibid.).

Eksempel på elevinddragelse i undervisningen: Matematikhistorier

Elevinddragelse kan se meget forskelligt ud og fungere på mange niveauer. I et projektforsløb kan eleverne fx selv sammensætte grupper, vælge arbejds metode, arbejdssted, indhold og produkt. Men elevinddragelse kan også ske i et mindre omfang. I dette eksempel inddrages eleverne som medproducenter i undervisningen.

I matematik arbejder eleverne i 7.b med matematikhistorier. I stedet for at løse opgaver, der er givet på forhånd, skal eleverne i grupper producere deres egne matematikopgaver med udgangspunkt i et nøgleord, de har fået af læreren. Ud fra ordet "lufthavn" skal eleverne formulere konkrete matematiske opgaver, der knytter sig til ordet. Eleverne skal også finde et billede, som illustrerer det tema, de formulerer opgaver inden for. På den måde kommer elevernes selvproducerede opgaver til at ligne de opgaver, som man kan finde i matematikbøgerne. Efter eleverne har formuleret opgaver, skal de løse hinandens opgaver.

I denne undervisning er eleverne ikke bare modtagere af undervisningen, de får i stedet mulighed for selv at træffe valg og løse opgaver på måder, der giver dem en mere aktiv og medskabende rolle, og som inddrager dem i, hvordan undervisningen tager form (EVA, 2014).

Interaktion i undervisningen

Interaktionen i undervisningen udgøres af den løbende dialog mellem lærer og elever. Den omfatter altså den måde, læreren understøtter elevernes læring, stiller og besvarer spørgsmål og hjælper eleverne med at skabe mening i det faglige stof (EVA, 2020c). Lærernes interaktion med eleverne er i nogle tilfælde planlagt på forhånd, mens den i andre tilfælde bunder i en vurdering af elevernes behov, som lærerne laver i den specifikke undervisningssituation (Meyer, 2005). Der findes utallige måder, hvorpå lærerne kan variere interaktionen i undervisningen, og vi vil ikke forsøge at kortlægge dem alle her. Nedenfor giver vi et par billeder på, hvad interaktion i undervisningen kan dække over.

Læreren kan skabe afveksling i undervisningen ved fx at veksle mellem at instruere og at modellere for eleverne, hvordan de arbejder med det faglige stof, og sammen med eleverne

undersøge spørgsmål, der optager dem. I dialogen med eleverne kan læreren desuden skabe afveksling ved at lytte til eleverne, forfølge deres ideer, besvare deres spørgsmål og selv stille spørgsmål, som inviterer eleverne til at undres over eller undersøge faglige spørgsmål. Det kan fx ske gennem spørgsmålsorienteret dialog, hvor læreren spørger ind til elevernes proces i forbindelse med deres opgaveløsning: "Hvordan er I nået frem til x?" og "Hvad gjorde I, da I fandt ud af, at det ikke passede?" (Meyer, 2005; EVA, 2020a).

Interaktionen i undervisningen berøres overfladisk i megen litteratur, men ikke desto mindre peges der på, at den spiller en afgørende rolle i elevernes oplevelse og vurdering af undervisningens kvalitet (Meyer, 2005). Det er derfor også et vigtigt forhold at have for øje i planlægningen og gennemførelsen af en varieret undervisning, der skaber motivation hos eleverne.

Opmærksomhedspunkter i arbejdet med at skabe varieret undervisning

1. Variation med afsæt i undervisningens intention.

De forskellige typer af indhold og mål, der er i undervisningen, kræver forskellige undervisningsformer. Når læreren varierer med afsæt i den hensigt og den intention, der er med undervisningen, giver det eleverne mulighed for at arbejde på forskellige måder med et stof.

2. Tydelig instruktion og struktur. Når undervisningen varieres, er det vigtigt, at læreren instruerer eleverne tydeligt, så de forstår, hvorfor læreren veksler mellem forskellige undervisningsmetoder, og er klar over, hvad der konkret skal ske, og hvad læreren forventer af dem. Det gælder især, når eleverne introduceres for nye undervisningsformer og skal lære at arbejde på uvante måder.

3. Balance mellem skift og fordybelse. Variation i undervisningen kan på den ene side bidrage til fremdrift i undervisningen og til at holde eleverne til ilden. På den anden side er variation ikke nødvendigvis lig med hyppige skift, men kan være udtryk for, at der over en hel skoledag veksles mellem forskellige undervisningsmetoder, så eleverne oplever skoledagen som alsidig og afvekslende frem for ensformig. Det vigtigt at finde en god balance, så eleverne ikke oplever at blive afbrudt i deres arbejde, men også har rum til faglig fordybelse.

4. Kontinuitet og sammenhæng. Det er vigtigt, at der skabes sammenhænge på tværs af skift i undervisningsmetoder, så undervisningen ikke opleves som abrupt, og så der trækkes tråde mellem de forskellige aktiviteter. Det gør læreren fx ved at knytte undervisningens forskellige elementer til samme overordnede formål.

5. Rammer, der giver rum for variation. Skoler kan arbejde med at skabe organisatoriske rammer, der tillader lærerne at samarbejde om udviklingen af undervisningen. Når lærerne samarbejder, kan de finde inspiration hos hinanden, og de kan arbejde for, at der er variation i undervisningsformerne på tværs af fagene i løbet af en skoledag. Skolen kan også skabe rammer, som muliggør fx holddeling, fordybelsedage eller tværfaglige projekter.

Sådan kan du blive klogere på variation i din egen undervisning

Få overblik over variationen i din undervisning

Du kan undersøge variationen i din undervisning ved løbende at notere, hvordan du organiserer din undervisning. Du kan fx bruge nedenstående skema, hvor du for hver undervisningsgang registrerer fagligt indhold, undervisningsformer, anvendelse af læremidler og undervisningssteder. Skemaet kan også anvendes af hele teamet omkring en klasse. På den måde vil I danne et overblik over, hvilken variation eleverne har i deres samlede skoledag.

Dato	Fagligt emne	Undervisningsformer	Læremidler	Undervisningssteder

Få indblik i elevernes perspektiver på undervisningen

I litteraturen fremhæves elevernes generelle perspektiver på og oplevelse af skoledagen. Er du nysgerrig på, hvordan dine elever oplever skoledagen, kan du fx undersøge det på følgende måder:

Gruppeinterview

Udvælg tre-fem elever. Gruppen må gerne bestå af elever, som kan komme med forskellige perspektiver, og de skal samtidig kunne fungere sammen i en gruppe, hvor de kan give plads til hinandens forskellige oplevelser.

1. Fortæl om interviewet

- Fortæl eleverne, at du/I er nysgerrige på, hvordan de oplever variationen i undervisningen. Fortæl også, hvordan du vil bruge det, eleverne fortæller dig: Fortæller du de andre elever i klassen eller dine kolleger, hvad I har talt om, eller er jeres dialog fortrolig?
- Sæt rammerne for interviewet ved at fortælle, hvordan I skal arbejde, og hvor lang tid I har, og gør det tydeligt, at I skal have en dialog, hvor alle elever skal have plads til at fortælle. Understreg, at elevernes forskellige oplevelser og erfaringer er vigtige. Det handler ikke om at være enige, men om, at alle får plads til at fortælle.

2. Stil spørgsmål til eleverne

- Stil nu dine spørgsmål for eleverne et ad gangen. Stil åbne spørgsmål, som inviterer eleverne til at forklare deres perspektiver. Du kan overveje at give eleverne individuel tænke-skrive-tid for hvert spørgsmål, inden I drøfter i fællesskab. På den måde kan de notere deres egne overvejelser, inden de hører kammeraternes perspektiver. Du kan fx spørge om:
 - Hvad synes I om afvekslingen mellem forskellige undervisningsformer (fx gruppearbejde, udeundervisning, lærerens gennemgang) i vores seneste undervisningsforløb?
 - Hvad fungerede godt? Hvordan kan det blive bedre næste gang?
- Når eleverne svarer på spørgsmålene, er det vigtigt, at du hjælper eleverne med at åbne dialogen ved at spørge ind til det, de fortæller. Fx kan du spørge ”hvad betyder det?”, ”vil du prøve at sige lidt mere?” eller ”kan du give et eksempel på det?”

3. Afrund interviewet

- Det kan du fx gøre ved at bruge de sidste par minutter på at spørge eleverne, om der er noget, de mangler at få talt om, eller noget, de er kommet i tanke om undervejs og rigtig gerne vil have sagt.

Spørgeskema

Et spørgeskema giver dig mulighed for at spørge alle elever individuelt, og det giver eleverne mulighed for at svare anonymt. Brug det, fx hvis I vil spørge eleverne på hele årgangen eller alle elever i udkolingen.

Afsæt tid i timen til besvarelsen, så alle elever får god tid til at læse spørgsmålene grundigt og evt. kan få din hjælp til at forstå spørgsmålene. Det er vigtigt, at eleverne oplever, at de kan besvare skemaet åbent og ærligt – så forklar dem indledningsvist, hvordan besvarelsene vil blive brugt.

Følgende spørgsmål kan gøre dig klogere på, hvad eleverne synes om forskellige arbejdsformer og om variationen i undervisningen.

I timerne kan jeg godt lide, når/I timerne lærer jeg noget, når:

- Læreren gennemgår noget for hele klassen, fx ved tavlen/smartboardet
- Vi arbejder sammen i grupper (to eller flere)
- Jeg arbejder alene
- Min lærer giver os (eleverne) indflydelse på, hvilke emner eller opgaver vi skal arbejde med i undervisningen
- Min lærer sørger for, at undervisningen er varieret /forskellig fra gang til gang.

Svarskala: Helt enig, Overvejende enig, Overvejende uenig, Helt uenig.

Litteratur

EVA. (2014). *Motiverende undervisning – Tæt på god undervisningspraksis på mellemtrinnet.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2016). *Fem former for motivation, I: EVA, Undervisning for alle.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2017a). *Tema: Organisering af en varieret skoledag.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2017b). *Vidensnotatet om pædagogisk ledelse.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2018a). *Inspiration til arbejdet med åben skole To beskrivelser af samarbejdet mellem skoler og eksterne læringsmiljøer i Roskilde og Hedensted Kommuner.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2018b). *Elevernes oplevelse af skoledagen og undervisningen.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2020a). *Undervisningspraksis i udskolingen.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2020b). *Gruppearbejde i folkeskolen.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA. (2020c). *Elementer i god undervisning. En vidensopsamling med fokus på lærerens almindelige arbejde.* København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Fibæk Laursen. (2017). *Dialog: Realistiske ambitioner for folkeskolen.* København: Hans Reitzels Forlag.

Helmke, A. (2013). *Undervisningskvalitet og lærerprofessionalitet.* København: Dafolo.

KL, SLF og Børne- og Kulturchefforeningen. (2016). *Læring i en varieret skoledag.* København: Kommunernes Landsforening.

Meyer, H. (2005). *Hvad er god undervisning?* København: Gyldendal.

Meyer, H., Pfiffner, M., og Walter, C. (2008). *At undervise varieret – hvad ved vi om virkningen af metoder? I: Helmke & Christiansen* Hvad ved vi om god undervisning? København: Dafolo.

Nielsen. (2013). *Om at undervise. 20 skridt til at blive en bedre lærer.* København: Dansk Psykologisk forlag.

Pless, M., Katznelson, N., Hjort-Madsen, P. og Nielsen, A. M. (2015). *Unge motivation i udskolingen. Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og udenfor skolen.* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Rambøll og AU. (2014). *Forskningskortlægning – Varieret læring, bevægelse, udeskole og lektiehjælp.* København: Rambøll og Aarhus Universitet.

UVM. (2019). *En mere varieret skoledag. Der understøtter inkluderende læringsmiljøer.* København: Undervisningsministeriet.

UVM. (2017). *Bevægelse integreret i undervisningen i udskolingen – eksemplariske aktiviteter.* Lokaliseret 6. maj 2021 på: https://vicekosmos.dk/fileadmin/user_upload/KOSMOS/Gamle_filer/fileadmin/user_upload/UVM_2017/Eksemplariske_aktiviteter_med_bev%C3%A6gelse_integreret_i_undervisningen_i_udskolingen.pdf

VIA. (2020). *Forskningsmæssig vidgrundlag for praksisnær og anvendelsesorienteret undervisning i et dannelsesmæssigt perspektiv.* Lokaliseret 6. maj 2021 på: <https://vpt.dk/sites/default/files/2019-11/Forskningsm%C3%A6ssigt%20vidensgrundlag%20for%20praksisn%C3%A6r%20og%20anvendelsesorienteret%20undervisning.pdf>

VIVE. (2020). *Den længere og mere varierede skoledag. En analyse af reformens elementer.* København: VIVE.

VIVE. (2018). *Ekstern evaluering af Projekt udvikling af udeskole.* København: VIVE.

VPT. (2020). *Nye læringsrum – eksempler på undervisning.* Lokaliseret d. 20.08.2021 her: <https://vpt.dk/nye-laeringsrum-eksempler-pa-undervisning>.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk